

Temesvárer Zeitung.

45. évf.

(Südungarischer Mond.)

45. évf.

Előfizetési ára egy évre: Postán küldve 16 frt, helyben: 13 frt 20 kr.

Felolós szerkesztő:

BARÁT ÁRMIN.

Kiadótulajdonos:

HEIM ANTAL.

„Temesvárer Zeitung“ története kicsiben visszatükrözi Magyarország történetét a lefolyt félszázad óta. Ha évfolyamait végiglapozzuk, még az elnyomatás korszakában is fel-felvillan hasábjain a szabadságszeretet tüze s az évtizedek váltakozó eseményei mind hű visszhangra találnak benne. A szabadságharc szomorú leveretése után Temesvár lett egyik főhelye az abszolút uralomnak, itt lett felállítva a „szerb vajdaság és temesi bánság“ külön helytartósága. Ez a hatóság, mely mint a bécsi körök végrehajtó közege igazgatta külön „Kronland“ gyanánt a Bánátot, sok egyéb közhasznú dolog közt, melyeket létesített és melyeknek a jelenkori hazafias irányu haladás látja legnagyobb hasznát, megalapította 1852 elején a „Temesvárer Zeitung“ című napilapot is, mely mindenben ikertestvére volt a bécsi „Wiener Zeitung“-nak s a kétfejű sassal címében ugyancsak „Amtl. Zeitung“-ja, vagyis hivatalos lapja volt a temesvári abszolút kormányhatóságnak. Szerkesztőjévé Flatt András helytartósági fogalmazó lett kinevezve, ugyanaz, ki 1871-ben úvidéki főispán lett, a hol ma fia ugyanazon állásban működik. Daczára a lap szigoruan hivatalos jellegének, Flatt, ki hazafias érzelmeit a „császári“ állásban se

tudta eltagadni, „a vonal alatt“ sokszor engedett tért olyan szellemi termékeknek is, melyek ártatlan csevegés alakjában, vagy exotikus álöltözetben a hazafiak szívében egy-egy titkos hurt fájóan édes rezgésbe hoztak s új tápot adtak az elfojtott sóvárgásnak, mert csak azok értették meg a rejtett célzást, akiket megilletett.

Az 1860-iki októberi diplomára következő alkotmányos ébredés mindenekelőtt megszüntette a temesvári „Statthalterey“-t s mivel a „Temesvárer Zeitung“ ilyenformán mint hivatalos lap elvesztette létalapját, a helytartóság azt mint olyat beszüntette, illetőleg odaajándékozta a városi tanács egyik hivatalnokának, *Hirschfeld* Károlynak, aki „Schönggeist“ hírében állott, de ezt nem igen bizonyította be, mert nem tudott a lapba az új idők szellemének megfelelő lendületet belehozni, úgy hogy az kivált az 1862—1865-iki Pálffy Móricz-féle aerában inkább régi hivatalos alakjára esett vissza s jóformán csak a hivatalos közlemények és hirdetések kiadására szorítkozott. Időközben a lapot *Uhrmann* Márton Hirschfeldtől 12.000 frton megvette és megtartotta Hirschfeldet szerkesztőnek; de az ő befolyása se volt képes a lap szellemi tartalmán lendíteni és így Hirschfelddel*) a szerződést felbontva, *Gelich* Rikhádra, a mai generálisra bízta a lap szerkesztését. Gelich oly hazafias szellemben vezette a lapot, hogy a provizorium hatalmasai többszöri megintés után annak megjelenését betiltották. Óriási erőmegfeszítésbe került, míg a lap kiadását a hatóság ismét megengedte, de ekkor a k. k. Polizey sehogy se akarta elfogadni Gelichet szerkesztőnek,

*) Hirschfeld 1877-ben mint városszerte ismert különcz halt meg. Szenvedélye volt a gazdátlan ebek etetése, ezekre költötte egész vagyonát. Az utcán mindig egész falka gazdátlan komondor kísérté. Szobájában pedig úgy se volt, régi újságkötegeken hált, azokon is halt meg.

ugy hogy egy darabig Uhrmann maga szerepelt mint szerkesztő.

1866-ban *Niámessny* Mihály ügyvéd és keresk. kamarai titkár, jelenleg fehértemplomi kir. közjegyző, egy küldöttséggel Budapesten járván, báró *Sennyey* tárnokmester felszólította, hogy a hazafias hajlamu és politikai tekintetben mindenkor megbízhatónak ismert törzspolgárság e kedvelt lapjának szerkesztését vállalja magára és segítse elő a Deák-programm megvalósulását. Niámessny, bár ujságíró nem volt, mégis engedett a felhívásnak és a „*Temesvárer Zeitung*“-ban, mely akkor a Bánátnak egyetlen napi organuma volt, Deák husvéti cikkének szellemében rendkívül lelkes akciózt fejtett ki. A kormányon ezenközben futólag felülkerekedett u. n. konzervatív szellem azonban mindinkább az 1847-iki alapra való visszatérést és a dikasteriális rendszer rehabilitálását sürgette és így történt, hogy ugyanaz a Sennyey, ki Niámessnyt a Deák-féle törekvések támogatására tüzelte, a kormány intencióival némely részben való ellenkezés miatt elnöki levélben az akkori Polizey-Direction utján *megintette*. Ez állapotnak azonban csakhamar véget vetett Königrätz és a „*Temesvárer Zeitung*“ híven teljesítette missióját a koronázásig s azon túl is. A kamara és a nyilvánosság tolla ilykép egy kézben volt egyesítve s így e lapnak nagy része van a Lloydtársulat, a Bácsági Első Kereskedelmi és Iparbank, a józsefvárosi nagy szeszgyár és műmalom, továbbá a reáliskolának az időtájt végbement alapításában, szintugy a várfalak ledöntésének ügyében s a temesvár-orsovai vasuti összeköttetés létesítése körül a lap mint úttörő tényező járt elől a nyilvánosság terén.

1867 végén pár hónapig *Strasser* Albert, a későbbi kamarai titkár működött mint szerkesztő, de a felelősséget Uhrmann kiadó magának tartotta fenn. Majd *Zilahi* Pál dr., a későbbi budapesti és bécsi szerkesztő vette át

a szerkesztést, akit 1868 novemberben *Blau* Manó váltott fel. Ennek működése 1870 június közepéig tartott.

1870 június 16-án *Silberstein* (Ötvös) Adolf, a mai hírneves író és kritikus, lett a lap felelős szerkesztője; ő azonban már 1871 május havában Budapestre költözött s ekkor jött a lap élére *Sternberg* Adolf, a „Pester Journal“ egykori szerkesztője, ma a „Budapester Tagblatt“ szerkesztője és tárczairója, ki a lapnak nagyszerű lendületet adott. Akkoriban már konkurrens német lap is létezett s a verseny csak fokozta *Sternberg* ambícióját, ki lapját pártszínezet nélkül, hazafias szabadelvű szellemben, irodalmi színvonalon tartotta, érdekes helyi czikkei által a polgári középosztály érdeklődését rendkívül ügyesen tudta ébren tartani s a „*Temesvárer Zeitung*“-nak a helyi politika és a városi közigazgatás körül jelentékeny befolyást szerzett. *Török* János, a későbbi polgármester és budapesti rendőr-főkapitány a lap állandó tárczairója és színi referense volt. A lap *Sternberg* vezetése alatt maradt egészen 1882 őszéig, tehát 11 éven keresztül, amikor *Sternberg* Budapestre költözött mint a „Pester Journal“ társtulajdonosa.

Időközben, 1876-ban a lap tulajdonjoga átment volt *Heim* Antalra, *Uhrmann* vejére, noha *Uhrmann* megtartotta a kiadóhivatal vezetését s *Heim* a lapra semmiféle befolyást nem gyakorolt.

Sternberg távozása után a szerkesztők igen gyakran váltakoztak, a mi a lap pozícióját tagadhatlanul gyöngítette. *Vaisz* Lajos egy évig, *Eichner* Soma tíz hónapig, *Netzel* E. két hónapig, majd *Bolgár* Ferencz, most a „Budapester Tagblatt“ főszerkesztője és orsz. képviselő, kit politikai szereplése Budapestre hívott, hét hónapig, *Schmid* Norbert egy évig, sőt még *Weiszberger* Manó, a lap tördelő főszerkesztője is két hónapig szerkesztették a lapot, mely nagyon megérezte a folytonos szerkesztő-változást. Időközben újabb

(harmadik) német és egy magyar napilap keletkezett s a tulajdonos nagy áldozatok árán rábirta *Sternberg* Adolfot, hogy vegye át ismét a lap szerkesztését. Sternberg tényleg le is jött ismét, de csak 1886. évi szeptembertől 1887. márcziusig vezette a szerkesztést, mert időközben *Heim* Antal laptulajdonos, véget vetendő a vállalatban beállott tespedésnek, maga állott a kiadóhivatal élére. Mindenekelőtt 8000 frton megvette a „Südungarischer Lloyd“ czimű napilapot és a „Temesvárer Zeitung“ czim alatt egyesült vállalat szerkesztését reá bízta a beolvasztott lap szerkesztőjére, *Barát* Árminra, kit *Török* János polgármester egy ekkor üresedésben volt tanácsnoki állás teendőinek végzésére 1882-ben az Arad és Vidékétől, ahol segédszerkesztő volt, mint magyar fogalmazót és elnöki titkárt hozott a temesvári tanácshoz. Barát, ki csak Temesvárott tanult meg németül s azelőtt mindig magyar lapoknál dolgozott, 1885-ben átvevén a „Südungarischer Lloyd“-ot, annak olyan gyorsan bírt tért hódítani, hogy a versenytől a „Temesvárer Zeitung“ csak a fent említett fúzió útján tudott megszabadulni. A „Temesvárer Zeitung“ ekkor dusabb eszközökkel, új, szélesebb alapon szervezkedhetett s bár 1882 óta mint pártlap nyíltan a szabadelvű párt zászlaja alatt küzd, hazafias magatartása által, melyet nyelvi, művészeti, tanügyi és társadalmi kérdésekben egyaránt tanusít, (a lap szerkesztője több mint tiz év óta főtítkára a magyar színgyámolító egyletnek) nemcsak a Délvidék három megyéjében örvend nagy elterjedésnek az intelligens középosztály körében, de mint a maga nemében specziálítás, mint par excellence „német nyelven irt magyar lap“ országszerte ismert jó hangzású névvel bír. Belmunkatársai a legutóbbi évekből: *Soós* Antal, *Mandovszky* Rikárd, *László* Jenő, *Bak* Joakim, *Teichner* Emil, *Kovács* Arnold, *Halmágyi*

Arnold, *Fenyő* Márton stb., kik közül azóta többen részint mint szerkesztők, részint mint jónevű újságírók működnek a hazai zszurnalisztikában.

Politikai és szakcikkeket, tárczákat irnak a lapba: id. és ifj. *Niámessny* Mihály, *Roth* Károly, *Gozsdu* Elek, *Reviczky* Pál, Dr. *Fáy* Ignác, *Gokler* Antal, *Krämer* Frigyes, *Stumpfoll* Ede, *Geml* József, Dr. *Gáspár* János, Dr. *Kohlbach* Bertalan, *Doroghiné* Schröter Carina, *Viola* Miksa, *Steiner* György, *Bleier* Mór, *Kumlík* Emil, *Tedeschi* János, *Tábori* Róbertné, *Kratochvíl* Henrik, dr. *Tauffer* Jenő, dr. *Neubauer* Henrik stb. stb.

A „*Temesvárer Zeitung*“ a mellett, hogy Temesvár város fejlődését, mint Délmagyarország központjának domináló pozícióját törhetlen következetességgel előmozdítani, megőrizni és megszilárdítani törekszik, folyton éber szemmel kíséri a három u. n. „bánati“ megye közéletének minden mozzanatát, városainak és közintézményeinek haladását.

A délvidéki nemzetiségi mozgalmaknak ez országrészben nincs s a multban sem volt éberebb öre, határozottabb kritikusa, mint a „*Temesvárer Zeitung*“, mely a magyar állameszme hegemoniájának tanát a vegyes ajku honpolgárok közt évtizedek óta fennen hirdeti s régebben a határvidéki vagyonközségek, vagy az egyházi konventikumok leple alatt, ujabban pedig a sajtó terén felmerülő minden gyanus jelenséget higgadtan, de erélyesen a nyilvánosság elé visz s azon a nyelven, melyet ma még többen értenek a régi Bánátban, mint a magyart, a közélet bajnokainak ily irányu czéltudatos működését egész odaadással támogatja, a nemzetiségek loyális magatartását számon tartja s elismeréssel registrálja s felmerülő esetekben a nemzetiségi részről felhangzó jogos panaszokat is őszinte jóindulattal tárgyalja.

Ép ily éber és körültekintő magatartást, ép ily ha-

tározottan nemzeti irányt követ a lap a helyi kérdésekben is. A temesvári villanyos világítás behozatala, majd a villanyos világítási műnek városi tulajdonná történt megváltása, a városfejlesztési transzakció, a villanyos vasut létesítése körül, de különösen a délmagyarországi impozáns helyi érdekű vasuthálózat megteremtése körül mindig a legloyalisabb, legkorrektebb, kizárólag a közérdek szempontjától vezérelt magatartást tanúsította. Az árvizek elleni védekezés kérdésében, melyek a dusan termő bánáti földművelést ismételten súlyos katasztrófával sújtották, a „Temesvárer Zeitung“ nagyszabású tanulmányok és a gazdák érdekeinek nyílt védelme valamint a Begacsatorna hajózhatóvá tétele érdekében kifejtett következetes működése által a közügyek, valamint az érdekelt gazdaosztály szempontjából határozott érdemeket szerzett.

Mindamellet, hogy a vidéki központok sajtója ily komoly és fontos hivatást tölt be, sajnos, sem a politikai tényezők, sem a magyar sajtó részéről nem részesül a vidéki ujságírás abban a méltánylásban, mely megilletné. Ha a vidék magyar lapjainak nagyokuk van ezt felpanaszolni, még sokkal inkább fáljalják ezt a német nyelvű lapok, melyekre a sovén irányzat rég kimondotta az anathemát. Ez azonban nem béníthatja meg a „Temesvárer Zeitung“-nak és a hozzá hasonló viszonyok közt működő lapok hazafias becsvágját. Már az a körülmény is, hogy a magyar nyelvnek s érzésnek óriási, lépten-nyomon tapasztalható terjedése mellett a „Temesvárer Zeitung“ régi szilárd pozíciója s tekintélye inkább növekszik, nem-hogy csökkenne, a gondolkozó hazafi szemében nem bizonyíthat mást, mint azt, hogy mily fontos politikai szerepet tölt be e lap. A töméntelen idegen nyelvű kisebb nagyobb ujság közt, melyek nemzetiségi, socialista, vagy más destruktív irányzatot propagálnak, — a „Temesvárer Zeitung“ az egyetlen nagy napi-

lap, mely a nemzeti iránynak, az állameszme sértetlenségének és a szabadelvű vívmányoknak lelkes és tekintélyes szószólója nemcsak a régi Vojvodina, hanem a volt határőrvidék lakossága közt is, ahol komoly, tapintatos hangjával nagy elterjedést tudott magának biztosítani.

1891 elején a lap 40 éves jubileumát ünnepelevén, a közélet számos jelese, hírneves politikusok, írók és államférfiak üdvözölték a szerkesztőséget. Az akkori ünnepi számban találkát adtak egymásnak a régi szerkesztők és munkatársak s ezek közt a tollnak annyi országosan ismert jelesének nevével találkozhattunk, amilyenekkel kevés vidéki lap dicsekedhetik.

Amint a lap keletkezésekor *Flatt* András módját tudta ejteni, hogy a Statthalterey kétfejű sasos hivatalos lapjában a sorok közt nemzeti politikát csináljon, — ép úgy német nyelven fennen hirdeti ma a „*Temesvárer Zeitung*“ a magyar államiság diadalmas ezredéves multját s hirdeti a magyar állameszme előtt való meghódolást oly vidékeken, ahol erre — sajnos — még ma is szükség van.

Temesvár, 1896.

